

Genomförandeplan för skydd av tätortsnära natur i Skåne 2010–2015

www.lansstyrelsen.se/skane

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

Titel: Genomförandeplan för skydd av tätortsnära natur i Skåne 2010-2015

Utgiven av: Länsstyrelsen i Skåne län

Författare: Magnus Berglund

Beställningsadress: Länsstyrelsen i Skåne län
Naturskydds enheten
205 15 MALMÖ
Tfn: 040-25 20 00
skane@lansstyrelse.se

Copyright: Länsstyrelsen i Skåne län. Innehållet får gärna citeras eller refereras med uppgivande av källan.

Diarienummer 511-2621-10

Layout: Länsstyrelsen i Skåne län, Maria Sandell

Tryckt: 2010

Omslagsbild: Hästhagen, Skurups kommun. Foto: Magnus Berglund.

Innehåll

BAKGRUND	5
Regeringsuppdrag 2002	5
Programmet Närmare till naturen i Skåne.....	5
Proposition 2009 och förlängd genomförandeperiod till 2015	6
SYFTE	6
TÄTORTSNÄRA NATUR I SKÅNE – VAD ÄR DET?.....	7
HANTERING AV PROGRAMMET NÄRMARE TILL NATUREN I SKÅNE.....	8
Programmets förtjänster och brister	8
En realistisk plan för skyddsarbetet till 2015 tas fram.....	9
Programmet lever vidare som långsiktig målsättning.....	9
DETTA SKA SKYDDAS SENAST 2015	10
Utvalda områden	10
Förutsättningarna för kommunernas skyddsarbete	11
Förutsättningarna för Länsstyrelsens arbete.....	14
Ekonomiska förutsättningar.....	14
ALTERNATIV TILL NATURRESERVAT.....	15
Översiktsplaner	15
Detaljplaner.....	16
Översyn av riksintresseområden.....	16
Naturvårdsavtal	17
Tillgängliggöra områden för friluftslivet.....	17
Strandskydd.....	17
LÄNSSTYRELSENS OCH KOMMUNERNAS ARBETSFÖRDELNING.....	18
Länsstyrelsens roll	18
Kommunernas roll.....	19
SKOGSSTYRELSEN OCH REGION SKÅNE.....	20
UPPFÖLJNING AV ARBETET	21
REFERENSER.....	22
BILAGOR	22

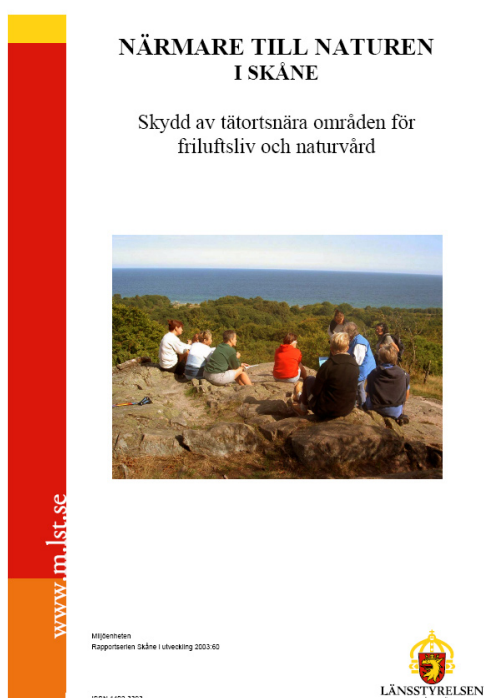
Bakgrund

Regeringsuppdrag 2002

Sommaren 2002 gav regeringen länsstyrelserna i de tre storstadslänen i uppdrag att ”ta fram var sitt program för hur de mest värdefulla tätortsnära områdena för friluftsliv och naturvård kan ges varaktigt skydd och förvaltning”. Programmen skulle tas fram i samarbete med berörda kommuner. I uppdraget hänvisas till det av riksdagen fastställda miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* samt skrivelsen *En samlad naturvårdspolitik* (2001/02:173). Den tätortsnära naturens betydelse för människors välbefinnande lyfts fram, liksom exploateringshoten mot grönområden i framför allt storstadsregionerna där fragmenteringen av grönstrukturen fortsätter. ”Att långsiktigt reservera mark och vatten för friluftsliv och biologisk mångfald är lika viktigt och självklart som att reservera mark för t.ex. vägar och järnvägar, bostäder och arbetsplatser”, heter det i uppdraget. Regeringen anför vidare att de bäst lämpade mark- och vattenområdena bör ges ett långsiktigt skydd med stöd av bestämmelserna i 7 kap miljöbalken.

Programmet Närmare till naturen i Skåne

I december 2003 gav Länsstyrelsen i Skåne län ut programmet *Närmare till naturen i Skåne – skydd av tätortsnära områden för friluftsliv och naturvård* (figur 1). I programmet, som togs fram i samarbete med länets kommuner och Region Skåne, utpekades totalt 132 områden som är i behov av långsiktigt skydd. Den totala arealen uppgår till 82 000 hektar och hela länet berörs. Därutöver omfattar programmet 16 utredningsområden som bedöms hysa stora värden för friluftsliv och naturvård, men där ytterligare studier behövs innan skyddsbehovet närmare kan bestämmas.

Figur 1. I 2003 års program *Närmare till naturen i Skåne* pekas 132 skyddsvärda områden ut.

Genomförandet av programmet avser en tioårsperiod, 2004–2013 och skyddsformen ska främst utgöras av natur- eller kulturresevat¹. För de utpekade områdena anges också om de bör skyddas under den första eller den andra femårsperioden.

Proposition 2009 och förlängd genomförandeperiod till 2015

Frågan om skydd av tätortsnära natur har också aktualiserats genom propositionen *Hållbart skydd av naturområden* (prop 2008/09:214) som utkom i juni och beslutades i november 2009. Regeringen lyfter där fram betydelsen av den tätortsnära naturen och framhåller att länsstyrelserna tillsammans med kommunerna i de tre storstadslänen bör fortsätta genomförandet av de särskilda programmen för de mest värdefulla områdena för friluftsliv och naturvård. Dessutom påpekas vikten av att framför allt kommunerna i sin planering tar ansvar för den långsiktiga tillgången till naturområden i alla tätorter.

Uppdraget att skydda tätortsnära natur i de tre storstadslänen tas också upp i 2010 års regleringsbrev till länsstyrelserna där regeringen lyfter fram att arbetet ska fortsätta med ambitionen att programmen ska vara genomförda 2015. Med anledning av detta används i denna genomförandeplan 2015 som slutår i stället för 2013 som angavs i programmet *Närmare till naturen i Skåne*. I 2010 års regleringsbrev till Naturvårdsverket aviserar regeringen dessutom att verket får utbetala upp till fem miljoner kronor till de tre storstadslänen för genomförandet av programmen.

Syfte

Syftet med denna genomförandeplan är att tydliggöra förutsättningarna och lägga upp riktlinjerna för det fortsatta arbetet med skydd av tätortsnära natur i Skåne. I syftet ingår även att bestämma formerna för uppföljningen av detta arbete. En central del av genomförandeplanen berör hanteringen av det antagna programmet för skydd av tätortsnära natur *Närmare till naturen i Skåne*. Viktigast i detta sammanhang är att ta fram en realistisk plan för vad som är möjligt att skydda till programperiodens slut vid utgången av 2015.

¹ I praktiken är det i första hand naturresevat som är aktuellt för skydd av tätortsnära natur. Att inrätta kulturresevat är många gånger mer komplicerat än att bilda naturresevat; i början av 2009 fanns endast 34 kulturresevat i hela landet, varav ett i Skåne.

Tätortsnära natur i Skåne – vad är det?

I programmet *Närmare till naturen i Skåne* används en bred syn på begreppet tätortsnära natur (sid 29):

”Länsstyrelsen har tolkat ordet 'tätortsnära' genom att relatera det till de olika typer av områden som behövs för friluftsliv i Skåne: områden för det nära, vardagliga friluftslivet, områden för dagsutflykter och områden för helgutflykter. Hänsyn har tagits även till det faktum att det stora besöksstrycket måste spridas för att undvika slitage och störningar för djur- och växtlivet.

Med hänsyn till de faktiska förhållandena, brister och behov, anser Länsstyrelsen i Skåne län att programmet ska omfatta hela Skåne.”

En viktig faktor som har bidragit till den breda tolkningen av begreppet är befolkningens geografiska fördelning med en tydlig koncentration till väst och sydväst. Bristen på natur- och allemansrättsligt tillgänglig mark i denna del av länet medför att i princip alla naturområden i Skåne används för rekreation i större eller mindre omfattning, där de mer avlägset belägna områdena i första hand används för dags- och helgutflykter.

I denna genomförandeplan används en något snävare tolkning av begreppet tätortsnära natur där naturområden i relativ närhet till tätorterna betonas starkast. För att anknyta till definitionen i programmet innebär det i första hand naturområden för det nära, vardagliga friluftslivet och områden för dagsutflykter. Detta får anses ligga närmare syftet med 2002 års regeringsuppdrag. Det tätbefolkade västra och sydvästra Skåne prioriteras också hårdare än övriga delar av länet i det fortsatta skyddsarbetet under programperioden. Några av de perifert belägna områdena i det ursprungliga programmet tas dock med även i genomförandeplanen, vilket är aktuellt i de fall där reservatsarbetet redan har påbörjats.

Figur 2. Det sydvästs-skånska slättlandskapet kan måhända vara vackert och intagande men möjligheterna att bedriva ett aktivt friluftsliv i fulläkersbygden är högst begränsade. Foto Magnus Berglund.

Hantering av programmet Närmare till naturen i Skåne

Programmets förtjänster och brister

I 2003 års program har ett helhetsperspektiv antagits på uppdraget att varaktigt skydda de mest värdefulla tätortsnära områdena för friluftsliv och naturvård. Man har inte enbart sett till betydelsen av naturområden i de största städernas omedelbara närhet utan har istället betonat *behovet* av friluftsområden och då för hela Öresundsregionen. Eftersom befolkningen i första hand är koncentrerad till de områden som har störst brist på allemansrätligt tillgänglig mark får naturområdena i hela länet stor betydelse som gröna utflyktsmål.

Genom att ta med hela länet i programmet har även de mindre kommunerna involverats i arbetet med att skydda områden för friluftsliv och naturvård. Oavsett tillgång på naturområden är skydd av tätortsnära natur en viktig fråga som måste hanteras av alla kommuner. Programmet har förmodligen bidragit till att lyfta frågan även i kommuner där naturvården av tradition inte har haft någon stark ställning. I de norra och nordöstra delarna av länet har man dessutom möjlighet att agera medan tillgången på natur av hög kvalitet ännu är god. Det sistnämnda ligger också i linje med regeringsuppdraget där det särskilt framhålls att ”arbetet bör bedrivas aktivt så att man så långt det är möjligt undviker en situation där det handlar om att skydda det som blir kvar”. Risken är annars påtaglig att man i många små kommuner med god tillgång på skog och annan naturmark bortser från att tillgången på natur är en långsiktig resurs som behöver värnas.

Det stora greppet som har tagits i programmet är inte bara av godo utan skapar också en del problem. Uppdraget bestod i att ta fram ett program för hur de viktigaste tätortsnära områdena varaktigt kan skyddas. I den skånska rapporten utpekades 132 områden om totalt 82 000 hektar – plus ytterligare 16 större utredningsområden – med en spridning över hela länet (se karta, bilaga 1). Programperioden bestämdes till åren 2004–2013. Idag framstår det som orealistiskt att kunna skydda så många och så stora områden under en tioårsperiod, särskilt med tanke på att arbetet ska ske parallellt med den reservatsbildning som genomförs med andra motiv som grund.²

Det kan också rent ekonomiskt vara svårt att skydda så stora områden som pekats ut i programmet. Även om ett visst skogsbruk skulle kunna bedrivas i några av de områden som skyddas, är reservatsbildning vanligen förknippad med stora kostnader i form av inträngsersättningar och eventuellt förvärv av privatägd skogsmark. Därtill kommer löpande kostnader för förvaltningen. Områden som skyddas för friluftslivets behov behöver tillgängliggöras och kräver generellt betydligt större skötselinsatser än exempelvis skogar där huvudsyftet med skyddet är biologisk mångfald.³

² Som en jämförelse kan nämnas att under hösten 2009 inrättades det tvåhundra naturreservatet i Skåne.

³ Ett tuffare ekonomiskt läge har också inneburit att hårdare prioriteringar krävs mellan exempelvis skogar som är utpekade i skogsstrategin och områden som behöver skyddas för friluftslivets behov.

En realistisk plan för skyddsarbetet till 2015 tas fram

Den viktigaste uppgiften är nu att ta fram ett förslag på vad som är rimligt att skydda till programperiodens slut vid utgången av 2015. Det innebär att en hård prioritering måste göras, både *mellan* och *inom* de 132 utpekade områdena (där prioriteringen inom ett område avser vilken del som bör skyddas). Grunden för prioriteringen utgörs dels av de enkätundersökningar riktade till länets kommuner som har genomförts under 2008 och 2009, dels av Länsstyrelsens egna bedömningar. Vi bör exempelvis prioritera områden där skyddsarbetet redan har påbörjats, vilket gäller både kommunala och statliga reservat. Vidare krävs en nedprioritering av de mest svårhanterliga objekten där skyddsarbetet kan förväntas bli särskilt tidskrävande. Som särskilt svårhanterliga kan de arealmässigt största områdena såväl som stråken utmed våra vattendrag räknas.⁴

Även utredningsområdena måste nedprioriteras när det gäller skyddsarbetet till 2015. Undantag görs för de delar där arbetet redan har startat och för områden som av andra anledningar kan anses särskilt angelägna att skydda.

Programmet lever vidare som långsiktig målsättning

2003 års program har uppenbara förtjänster genom att hela Öresundsregionens behov av rekreationsområden beaktas. Det har också tagits fram på regeringens uppdrag och antagits av Länsstyrelsen. Även om föreliggande genomförandeplan innebär att ett färre antal objekt blir föremål för skydd i en första etapp till 2015 kommer det antagna programmet att leva vidare som en långsiktig målsättning för skydd av tätortsnära natur i länet. Det är därför angeläget att både kommuner och Länsstyrelse bevakar samtliga 132 områden också framöver. Det är inte minst viktigt att dessa områden avsätts som natur- och rekreationsmark i översikts- och grönstrukturplaner såväl som i annan långsiktig planering.

⁴Vattendragen är viktiga för grönstrukturen och friluftslivet, särskilt i fullåkersbygden, men flera kommunöverskridande projekt har visat att det är svårt och resurskrävande att tillgängliggöra sådana här grönstråk eftersom det rör sig om långa sträckor med ett stort antal markägare, där en eller ett par ointresserade markägare kan räcka för att stjälpa en stor satsning.

Detta ska skyddas senast 2015

Urvalsprocessen har styrts av att det aktuella skyddsinstrumentet utgörs av naturreservat. Erfarenheten visar att reservatsbildning i de flesta fall innebär utdragna processer, vilket gäller såväl statliga som kommunala reservat. Vid kommunalt inrättade reservat krävs, förutom hantering av själva reservatsprocessen, dessutom en politisk förankring av arbetet.

Vid urvalet av områden som ska skyddas till 2015 har i första hand nedan angivna utgångspunkter använts.

Prioriteras

- Områden där skyddsarbetet redan har påbörjats av kommun eller Länsstyrelsen.
- Andra områden som kommun och Länsstyrelse anser angelägna att skydda exempelvis på grund av högt exploateringsstryck eller hot av annat slag.
- Områden som ger överlappande träffar i flera strategier och uppdrag, exempelvis skogstrategin, Natura 2000, skydd av marina områden och programmet för skydd av tätortsnära natur.
- Västra och sydvästra Skåne.

Nedprioriteras

- De arealmässigt största områdena. Mindre delar av dessa områden kan dock bli aktuella för skydd till 2015 om de berörs av någon av punkterna ovan.
- Vattendragen, med undantag för särskilt skyddsvärda delar i den mån de berörs av någon av de prioriterade punkterna ovan.⁵

Utvalda områden

En bedömning utifrån de urvalsgrunder som tagits upp ovan har lett fram till att 27 områden ska skyddas som statliga naturreservat och 16 som kommunala reservat före utgången av 2015. Berörda områden listas i tabell 1 och 2. Totalt rör det sig om 43 blivande naturreservat med en sammanlagd areal av cirka 4 500 hektar när vattenarealen för de tre marina reservaten *Skäldervikskusten*, *Lundåkrabukten* och *Foteviksområdet* har dragits ifrån.⁶

Några av de utvalda områdena ligger helt utanför 2003 års program *Närmare till naturen i Skåne*. Med undantag för *Mälarbusens dynlandskap* rör det sig uteslutande om reservat som planeras av länets kommuner. Bland de utvalda områdena återfinns också tre objekt som berör programmets utredningsområden (se tabell 1).

⁵ Strandskyddet kan förhoppningsvis bidra till att skyddsbehovet av vattendragen inte är lika akut.

⁶ Totalt cirka 10 100 hektar om hela vattenarealen medräknas.

Förutsättningarna för kommunernas skyddsarbete

Skånes 33 kommuner är synnerligen viktiga aktörer när det gäller genomförandet av skyddet av länets tätortsnära natur. Om flertalet kommuner kommer igång med att bilda reservat blir den sammanlagda effekten stor. Samtidigt är behovet av stöd i reservatsbildningsprocessen betydande i många kommuner. Kommunerna behöver också ofta inta ett pragmatiskt arbetssätt baserat på begränsade ekonomiska och personella resurser. Man arbetar många gånger med små reservat på kommunägd mark vilket gör arbetet mer hanterligt. Det innebär i praktiken att endast bråkdelar av de i programmet utpekade områdena får ett formellt skydd genom kommunal reservatsbildning.

Kommunerna har inte heller känt sig bundna till att enbart arbeta med de områden som pekas ut i 2003 års program. Ett skäl till det är att omprioriteringar kan ha blivit nödvändiga på grund av exempelvis nytillkomna fakta eller förändrad hotbild sedan programmet färdigställts. I programarbetet avstod man även medvetet från att peka ut områden inne i tätorterna.

Detta medför att Länsstyrelsen anser det motiverat att i genomförandeplanen ta med en del objekt som inte har pekats ut i programmet så länge de kan anses vara av intresse för friluftslivet (jfr tabell 2).

Figur 3. Torups bokskog är ett av de 43 områden som bör skyddas som naturreservat senast 2015. Foto Johan Dahlberg

Tabell 1. Områden som ska skyddas som naturreservat av **Länsstyrelsen** senast vid utgången av 2015 (jfr karta, bilaga 2). Samtliga områden utom ett ingår i programmet *Närmare till naturen i Skåne*. Angivna arealer är i ett flertal fall högst preliminära.

Nr	Naturreservatets namn (Statliga reservat)	Kommun	Prel storlek (ha)	Ingår i programmet (ha)
4	Ängelholms strandskog	Ängelholm	219	219
25	Klintabäcken	Kristianstad	38	38
29	Grävlingabackarna	Östra Göinge	24	24
29	Dalshult	Östra Göinge	56	56
29	Sporrakulla	Östra Göinge	24	24
29	Skärsnäs	Kristianstad	80	80
29	Brotorpet	Kristianstad	38	38
35	Kjugekull	Kristianstad	12	12
40	Åsums ängar och Åsumallet	Kristianstad	452	15
44	Mjöans dalgång	Kristianstad	95	95
49	Västra Bosjöklosterhalvön	Höör	238	238
51	Herrevadskloster	Klippan	540	50
54	Klöva hallar	Klippan/Svalöv/Åstorp	275	275
56	Hallabäckens dalgång	Bjuv/Svalöv	258	258
61	Skäldervikskusten	Höganäs/Helsingborg	140 (1400)	140
68	Fjärestad - Gantofta	Helsingborg	29	27
77	Lundåkrabukten	Landskrona/Kävlinge	25 (1860)	25
79	Flyinge ängar	Eslöv	80	80
96	Sträntemölla - Forsemölla	Simrishamn	25	25
103	Hagestad 2 (Hagestad-Järarna)	Ystad	85	85
111	Humlamaden	Lund	35	35
121	Torups bokskog	Svedala	407	407
131	Foteviksområdet	Malmö/Vellinge	210 (2660)	210
U5	Göingaåsen (Tormestorp/Nösådal)	Hässleholm	160	160
U10	Näsums bokskogar	Bromölla	50	50
U14	Kronovall	Tomelilla	50	50
-	Mälarhusens dynlandskap	Simrishamn	40	0
Totalt	27 reservat	23 kommuner	3 685 (9 230)	2 716 ha

Tabell 2. Områden som ska skyddas som naturreservat av länets **kommuner** senast vid utgången av 2015 (jfr karta, bilaga 2). Nedre delen av tabellen utgörs av sex stycken områden som inte ingår i programmet *Närmare till naturen i Skåne*. Angivna arealer är högst preliminära. Avgränsningarna är i detta skede inte tillräckligt exakta för att ange hur stora arealer som ingår i programmet.

Nr	Naturreservatets namn (<i>Kommunala reservat</i>)	Kommun	Prel storlek (ha)
10	Pinnåns naturreservat	Örkelljunga	23
45	Råby hällor	Hörby	41
49	Stenskogen	Höör	106
66	Bruces skog	Helsingborg	211
68	Ättekulla naturreservat	Helsingborg	64
68	Örby ängar	Helsingborg	65
85	Dalby plantskola	Lund	10
87	Rökepipan	Lund	32
87	Dalby fålad söder	Lund	55
128	Limhamns kalkbrott	Malmö	95
-	Årummet (Naturum)	Kristianstad	70
-	Mosslunda	Kristianstad	70
-	Sularpskärr	Lund	3,2
-	Nöbbelevsmosse	Lund	8,5
-	Rögle kärr och Rögle fålad	Lund	12
-	Maglarps sandtag	Trelleborg	8,5
Totalt	16 reservat	8 kommuner	874 ha

Förklaring till tabellerna

Nr	Objektsnummer enligt programmet <i>Närmare till naturen i Skåne</i> (bilaga 1). Reservaten i tabellen är ofta betydligt mindre än utpekade områden i programmet. Beteckningen U följt av siffra står för utredningsområde.
Ingår i programmet	Den areal i det planerade reservatet som ingår i programmet.
(Parantes)	Siffror inom parantes avser den totala arealen inklusive vatten för de statliga reservaten Skäldervikskusten, Lundåkrabukten respektive Foteviksområdet.

Förutsättningarna för Länsstyrelsens arbete

På Länsstyrelsen bedrivs ett kontinuerligt arbete med att skydda områden som naturreservat. Det samlade uppdraget vad gäller reservatsbildning är dock mycket stort. Huvudområdena är skydd av skogsmark, Natura 2000-områden, marina och limniska miljöer, områden i myrskyddsplanen, samt skydd av tätortsnära natur, som alla är prioriterade samtidigt som resurserna är begränsade. Detta innebär att endast en mindre del av de naturreservat som Länsstyrelsen bildar under ett år skyddas med syfte att tillvarata friluftslivets behov.

Sammantaget innebär arbetssituationen i länets kommuner och på Länsstyrelsen att det inte kan anses realistiskt att skydda fler än de 43 reservatsobjekt som pekas ut i tabell 1 och 2 under kommande femårsperiod.

Ekonomiska förutsättningar

Regeringens och riksdagens prioriteringar kommer till betydande del att bestämma ramarna för skyddsarbetet framöver genom de resurser som står till förfogande. För kommunernas del kan det vara värt att särskilt lyfta fram två källor till finansiering i samband med områdesskydd.

LONA

Under 2010 kommer det åter att bli möjligt att söka medel för lokala naturvårdsprojekt; det ser dessutom ut att bli en permanent satsning. Detta är mycket glädjande och en stor möjlighet för alla kommuner som har planer på att inrätta naturreservat. Reservatsbildning hörde till de mest prioriterade LONA-projekten i den tidsbegränsade satsningen 2004–2006 och kommer så att förbli även framöver (figur 4). I propositionen *Hållbart skydd av naturområden*⁷ framhålls särskilt att åtgärder för att bevara och utveckla tätortsnära natur bör stå i fokus för LONA-satsningen.

Statligt bidrag till markåtkomst

Naturvårdsverket har möjlighet att lämna statsbidrag till kommuner för inköp av mark eller till intrångsersättningar i samband med bildande av naturreservat. Det inbegriper även bidrag för marknadsvärdeminskning på fastighet som kommunen redan äger. Bidragsandelen uppgår normalt till 50 procent och ansökan om bidrag inlämnas till Länsstyrelsen.⁸

⁷ Sidan 108

⁸ Bidraget finansieras med samma anslag som Länsstyrelsens arbete med områdesskydd. Prioriteringar måste därför ske mellan värdefull tätortsnära natur och andra motiv till områdesskydd.

Alternativ till naturreservat

De områden som valdes ut i föregående avsnitt är de som ska ges ett varaktigt skydd i form av naturreservat senast 2015. Programmet *Närmare till naturen i Skåne* lever dock vidare och för att säkerställa stora arealer för friluftslivet kan alternativ till naturreservat komma att bli aktuella. Även om alternativa skyddsformer framför allt blir en fråga att utveckla i en ny genomförandeplan 2014 eller 2015 vill vi här ta upp vad som skulle kunna vara aktuellt. Det finns självfallet inte några hinder för att redan nu börja arbeta med nedan föreslagna åtgärder. Det är tvärt om angeläget att påbörja detta arbete så snart som möjligt, parallellt med reservatsbildningen i de högprioriterade områden som tas upp i tabell 1 och 2.

De alternativ till reservat som tas upp nedan har olika tyngd och fungerar olika väl som "skyddsinstrument". Det centrala är att exploatering förhindras och att utpekade områden i 2003 års program avsätts för friluftsliv och naturvård.

Översiktsplaner

Att kommunerna avsätter utpekade programområden som natur- och rekreationsområden i sina översiktsplaner är en önskvärd och angelägen åtgärd för att värna aktuella områden. Detta borde vara möjligt för merparten av de områden och arealer som tas upp i 2003 års program. Även om inte översiktsplanerna är juridiskt bindande innebär ett utpekande där en tydlig avsiktsförklaring. Stora delar av programområdena är dessutom redan idag upptagna i kommunernas översiktsplaner, exempelvis på grund av sina värden för grönstruktur, rekreation och naturvärden. Det viktiga i detta sammanhang är dock att områdena verkligen avsätts för naturvård och rekreation.

Figur 4. Osby kommun har skyddat Näset vid Osbysjön som naturreservat med stöd av LONA-bidrag. Foto Magnus Berglund.

Detaljplaner

Detaljplaner berör normalt begränsade områden och är därför inget optimalt sätt att säkerställa utpekade områden, men kan vara användbart i enstaka fall, exempelvis i direkt anslutning till bostadsområden.

Översyn av riksintresseområden

I Skåne pågår för närvarande en översyn av riksintressena för bland annat kultur- miljö- och friluftsliv. I arbetet ses befintliga avgränsningar och värdebeskrivningar över samtidigt som det finns möjlighet att föreslå nya riksintressanta områden om behov finns. Översynen är kopplad till kommunernas arbete med att ta fram nya kommuntäckande översiktsplaner och kommunerna har här tillsammans med Länsstyrelsen en god möjlighet att påverka riksintresseområdenas avgränsning och innehåll. I samband med översynen vore det önskvärt att de områden som ingår i 2003 års program och har sådana värden att de kan klassas som riksintressen, också föreslås bli riksintresseområden. Som riksintresse har aktuella områden betydligt bättre utsikter att kunna skyddas från exploatering.

Figur 5. Hässleholms kommun har med stöd av statligt LONA-bidrag gjort det möjligt för allmänheten att vandra genom en alsumpskog som normalt är en svårtillgänglig naturtyp. Foto Lars-Erik Williams

Naturvårdsavtal

Att upprätta naturvårdsavtal är ofta tämligen tidskrävande, men kan vara ett alternativ där markägare inte vill binda upp sig för ett naturreservat utan efterfrågar en mer tillfällig lösning. Det kan möjligen bli en framkomlig väg exempelvis för hanteringen av vattendrag och andra stråk där många markägare berörs och alla kanske inte är intresserade av att avsätta mark för reservatsbildning. Naturvårdsavtal har också av regeringen framhållits som en skyddsform som generellt bör öka inom naturvården för att stärka den lokala förankringen och samverka med markägare.⁹ Denna form av avtal kommer därför troligen att bli betydligt vanligare framöver.

Tillgängliggöra områden för friluftslivet

Ett annat sätt att avsätta mark för rekreation kan vara att tillgängliggöra naturområden för friluftslivet (figur 5). Genom att exempelvis anlägga stigar, sätta upp informationsskyltar och iordningställa bänkar och grillplatser stimuleras allmänheten till ökat användande, vilket också ökar chanserna till att områdena ska förbli oexploaterade.

Strandskydd

Det generella strandskyddet enligt Miljöbalken är 100 meter. Länsstyrelsen kan om det är motiverat fatta beslut om att utvidga strandskyddsområdet upp till 300 meter. Det kan till exempel gälla områden som är ekologiskt särskilt känsliga eller ligger nära tätorter där det är ont om fria strandområden. Att efter behov utvidga strandskyddet till 150–300 meter skulle kunna vara ett alternativ för de vattendrag som är utpekade i programmet och som inte redan har ett utökat strandskydd. Alla strandskyddsgränser i Skåne ska revideras senast den 31 december 2014 och i samband med denna översyn är det lämpligt att bedöma behovet av utvidgat strandskydd för de strandområden som tas upp i programmet för skydd av tätortsnära natur.

⁹ Se exempelvis *Hållbart skydd av naturområden* (prop 2008/09:214), s 70

Länsstyrelsens och kommunernas arbetsfördelning

Länsstyrelsen och Skånes kommuner står för det konkreta skyddsarbetet i form av framför allt reservatsbildning och intar således de viktigaste rollerna i arbetet med att värna länets tätortsnära natur. Ansvarsområden och rollfördelning ser dock lite olika ut för dessa båda huvudaktörer; de viktigaste listas nedan.

Länsstyrelsens roll

- Samordna och ansvara för uppföljning av arbetet med skydd av tätortsnära natur. I denna uppgift ingår bland annat att inhämta uppgifter om det pågående skyddsarbetet från kommunerna och att återrapportera arbetsläget till regeringen.
- Bilda naturreservat och bedriva annat områdesskydd samt förvalta skyddade områden. Framför allt vid reservatsbildning, men i någon mån även vid förvaltning av skyddade områden, kan för övrigt friluftslivets intressen prioriteras högre än som görs idag.
- Stödja och vägleda länets kommuner i skyddsarbetet, framför allt när det gäller reservatsbildning. För detta ändamål genomförs regelbundet "Forum för reservatsbildning" där representanter för Länsstyrelsens olika expertområden besvarar kommunernas frågor om reservatsbildning.¹⁰ Kommunerna erbjuds även en kontaktperson på Länsstyrelsen för pågående reservatsärenden. Kommunerna kan då få tips och råd om arbetsprocessen, men Länsstyrelsen får inte bli för involverad i enskilda ärenden då vi också är besvärsinstans om ett kommunalt reservat skulle överklagas.
- Hantering av ansökan om statligt bidrag för markåtkomst vid kommunal reservatsbildning. Beslut om bidrag fattas sedan av Naturvårdsverket (se avsnittet *Ekonomiska förutsättningar*).
- Bevaka hur programmets utpekade områden hanteras i plan- och andra typer av ärenden som handläggs av Länsstyrelsen. Bevakningen är viktig men Länsstyrelsen har begränsade befogenheter och möjligheter att förhindra exempelvis exploatering av områden som är utpekade i programmet för skydd av tätortsnära natur. Här har kommunerna större möjligheter att säkerställa områdena i sin fysiska planering.
- Bidra till att sprida information om betydelsen av tätortsnära natur och vikten av att sådana områden långsiktigt skyddas. Förutom allmänheten är markägare, politiker och tjänstemän viktiga målgrupper.
- Tillhandahålla planeringsunderlag i form av inventeringsresultat, regionala naturvårds- och kulturmiljöprogram, riksintressen etcetera för att underlätta kommunernas arbete med områdesskydd.

¹⁰ Samtliga länets kommuner bjuds in till Forum för reservatsbildning som genomförs med cirka 1,5 års intervall.

Kommunernas roll

- Bilda naturreservat och bedriva annat områdesskydd samt förvalta skyddade områden.
- Planera för att i programmet utpekade områden inte exploateras genom exempelvis bebyggelse. En första åtgärd är att avsätta de områden som pekas ut i programmet *Närmare till naturen i Skåne* som natur- och rekreationsområden i översiktsplanerna. Även detaljplaner kan i viss mån användas för att ge tätortsnära naturområden ett skydd.
- Tillgängliggöra natur för friluftslivet även utanför skyddade områden. Det kan exempelvis ske genom att anlägga leder, iordningställa rast- och grillplatser och sätta upp informationsskyltar om natur- och kulturvärdena i attraktiva områden. Genom ökad användning av naturområden för rekreation minskar riskerna för exploatering.
- Bevaka utpekade och andra tätortsnära områden av betydelse för friluftslivet vid kommunal ärendehandläggning. Strandskyddet är exempel på ett område där hanteringen av dispensärenden kan påverka allmänhetens tillgång till naturområden (figur 6).
- Sprida information om betydelsen av tätortsnära natur och vikten av att sådana områden långsiktigt skyddas.

Figur 6. Stränder vid sjöar, vattendrag och utmed våra kuster har ofta stor betydelse för möjligheterna till rekreation och friluftsliv, inte minst i sydvästra Skåne där bristen på allemansrättsligt tillgänglig mark är stor. Kämpinge strand. Foto Magnus Berglund.

Skogsstyrelsen och Region Skåne

Förutom Länsstyrelse och kommuner har Skogsstyrelsen och Region Skåne centrala roller i arbetet med tätortsnära natur. Skogsstyrelsen bidrar bland annat med rådgivning om skötsel av skogar med höga sociala värden riktad till både kommuner och privata markägare. Man arbetar även med att skydda områden i form av naturvårdsavtal och biotopskydd, men detta torde endast i begränsad omfattning beröra områden som pekas ut i 2003 års program. Skogsstyrelsen leder också arbetslag som står för skötseln av naturreservat, varav en del berör tätortsnära natur.

Även Region Skåne spelar en viktig roll i arbetet med att främja rekreation och friluftsliv i länet. Region Skåne bidrar genom informationsinsatser och andra aktiviteter till att öka medvetenheten om vilken betydelse friluftsliv och tätortsnära natur har för folkhälsan. Man förvaltar också stiftelser som äger mark och har därigenom stort inflytande över hur skogar och andra naturområden förvaltas och används. En väsentlig del av stiftelsernas markinnehav är av central betydelse för friluftslivet i länet och några områden ingår även i programmet för skydd av tätortsnära natur. Det ska också nämnas att Region Skåne ansvarar för Skåneleden som passerar flera av de områden som pekas ut i 2003 års program.

Uppföljning av arbetet

Efter förlängning av programperioden i regleringsbrevet för 2010 återstår det nu lite drygt fem år tills regeringsuppdraget om skydd av tätortsnära natur ska slutrapporteras 2015. För att få en överblick över hur arbetet fortskrider krävs en regelbunden uppföljning. Formerna för den kommer delvis att styras av skrivningar i kommande regleringsbrev (med eventuellt återrapporteringskrav till regeringen), men det är rimligt att Länsstyrelsen årligen inhämtar uppgifter från berörda kommuner om arbetsläget för de prioriterade objekt som redovisas i tabell 2. Detta bör kunna ske genom en enkel och begränsad enkät som besvaras per e-post. Lämpliga tidpunkter för enkätutskicket kan vara januari eller februari med start 2011.

Som komplement till den enklare årliga återrapporteringen kommer det sannolikt under programperioden att krävas en lite mer omfattande enkätundersökning riktad till samtliga kommuner i länet där både reservatsarbete och andra åtgärder i programområdena efterfrågas. Utskicket av denna enkät kommer troligen att behöva genomföras i slutet av 2014 eller början av 2015, då även planerna på åtgärder för resten av året efterfrågas. Denna enkätundersökning kommer sedan att utgöra ett viktigt underlag för slutrapporteringen av programarbetet till regeringen.

Hur går det i skyddsarbetet? En regelbunden uppföljning kommer att krävas under kommande år. Foto Magnus Berglund.

Referenser

Finansdepartementet 2009. *Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende länsstyrelserna.*

Länsstyrelsen i Skåne län 2003. *Närmare till naturen i Skåne – skydd av tätortsnära områden för friluftsliv och naturvård.*

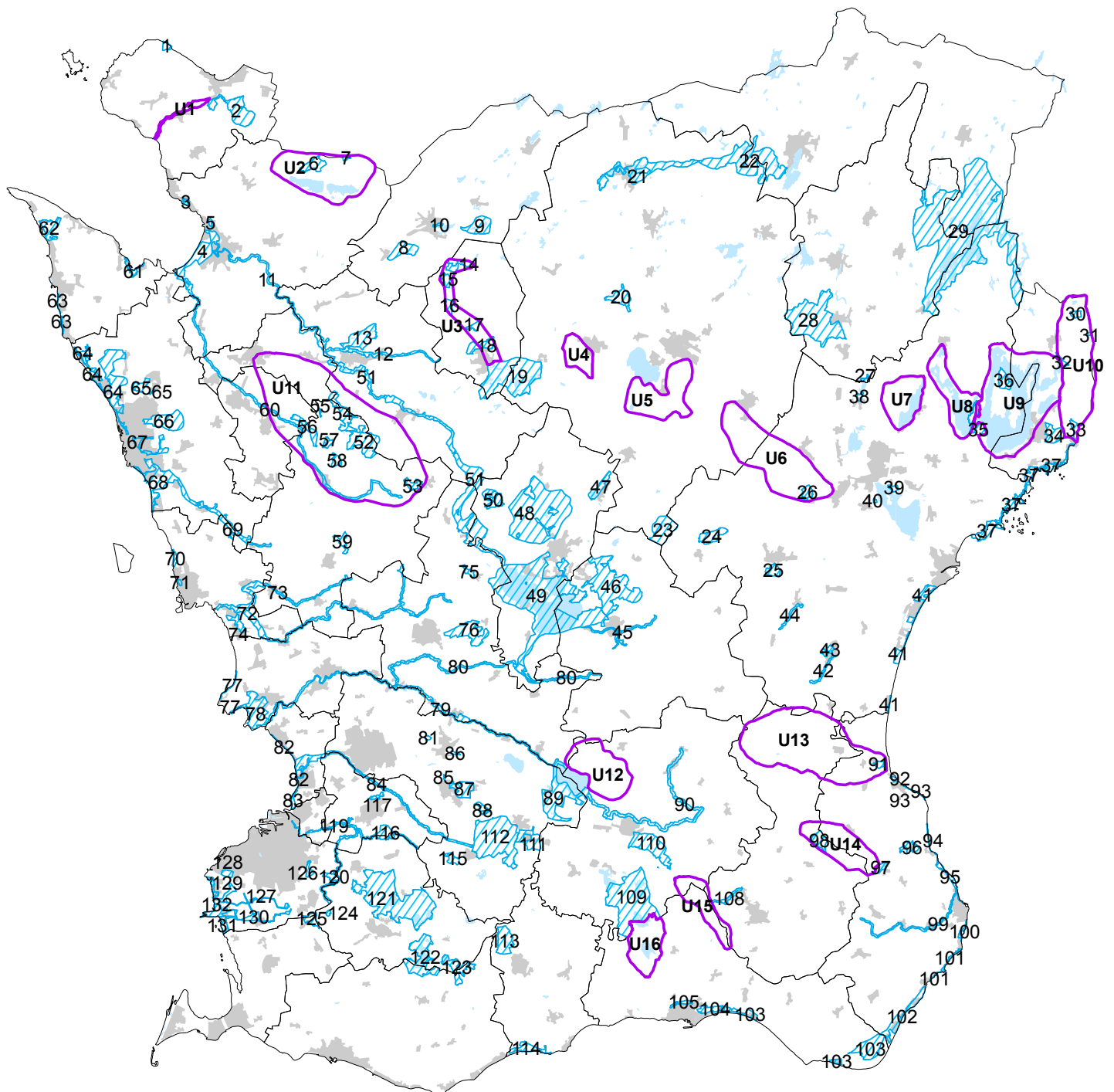
Naturvårdsverket 2004. *Vägledning för statsbidrag till markåtkomst för naturreservat.* Protokoll Nr111/04 (Promemoria).

Regeringskansliet 2009. *Hållbart skydd av naturområden.* Regeringens proposition 2008/09:214.

Bilagor

1. Karta över programområden med objektsnummer
2. Karta över genomförandeplanens objekt enligt tabell 1-2.
3. Karta över genomförandeplanens objekt i förhållande till befintligt områdesskydd.

Bilaga1. Utpekade områden i Program för skydd av tätortsnära natur (2003)

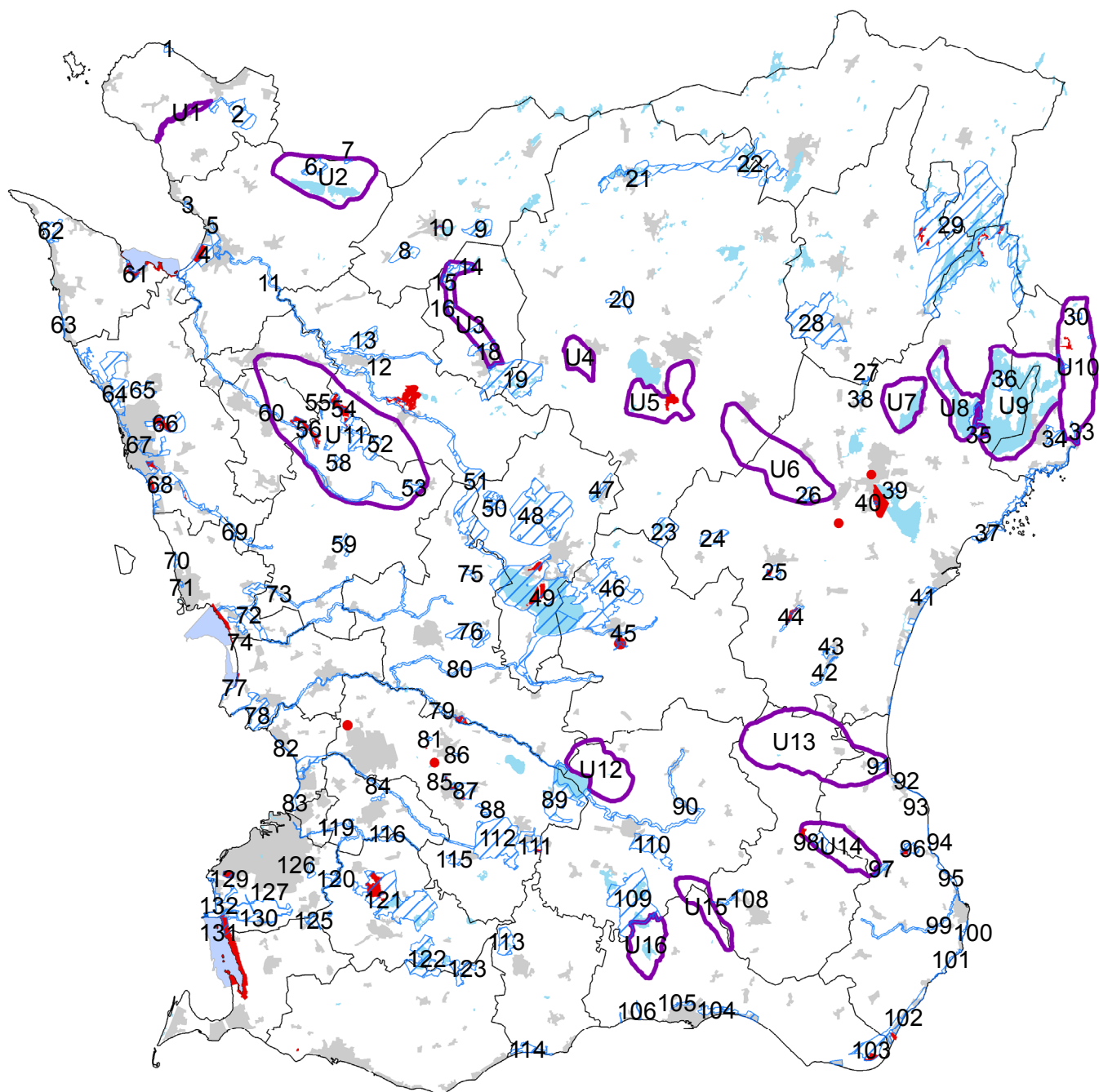
Legend

- Område i program för skydd av tätortsnära natur (2003), med områdesnummer
- Utredningsområde i program av skydd för tätortsnära natur, med områdesnummer
- Kommungräns
- Tätorter
- Sjöar

0 5 10 20 km

2009-12-10

Bilaga 2. Genomförandeplan för skydd av tätortsnära natur 2010-2015

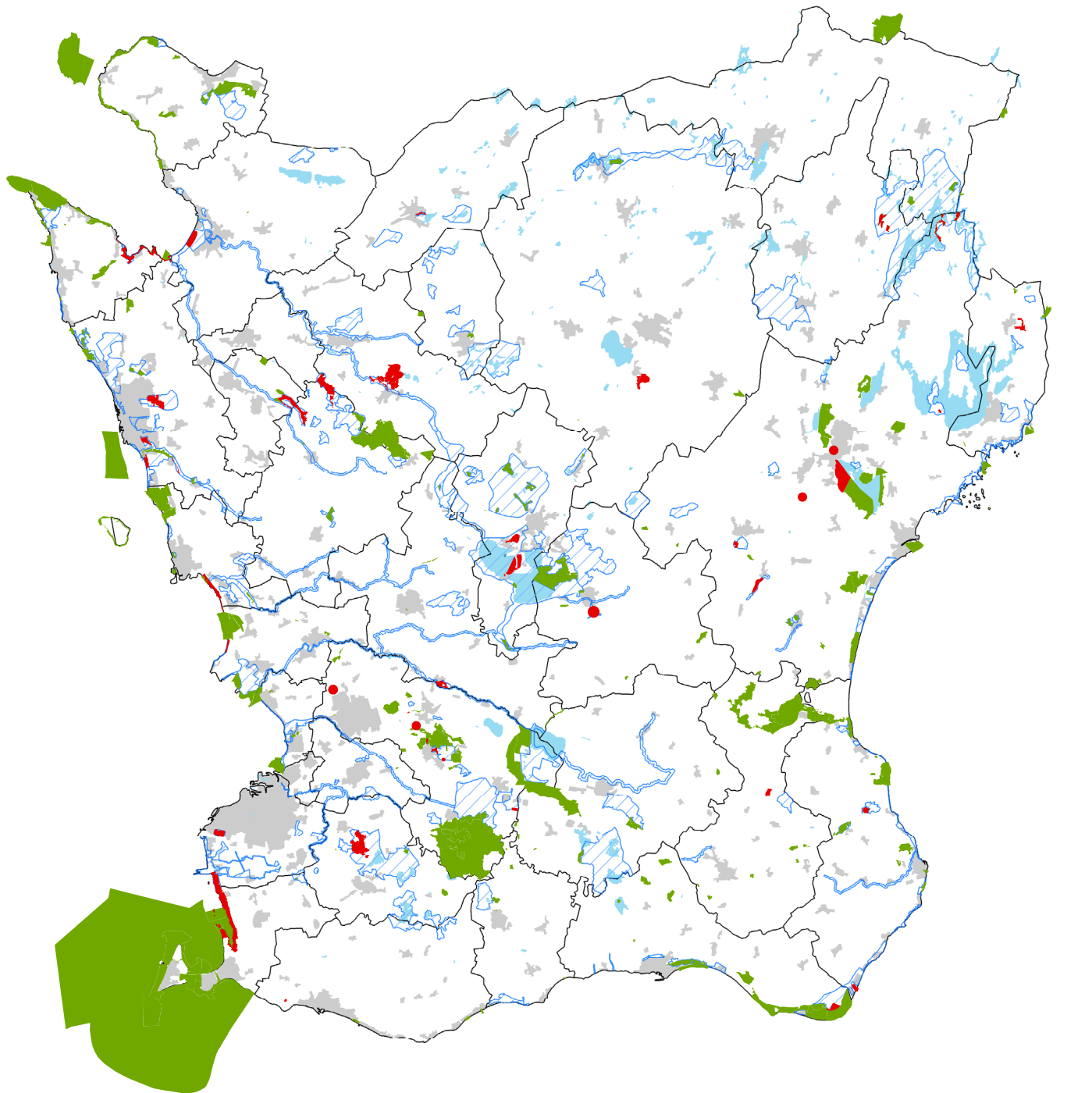
- Område i program för skydd av tätortsnära natur (2003), med områdesnummer
- Utredningsområde i program för skydd av tätortsnära natur med områdesnummer
- Kommungräns
- Planerade reservat som genomförs 2010-2015 (statliga och kommunala)
- Vattenareal i planerade marina reservat 2010-2015
- Planerade reservat 2010-2015 där gränserna ännu ej är bestämda (kommunala)
- Sjöar
- Tätorter

0 5 10 20 km

1:750 000

2010-01-15

Bilaga 3. Genomförandeplanens objekt i förhållande till befintligt områdesskydd

0 5 10 20 km

1:750 000

- Område i program för skydd av tätortsnära natur (2003)
- Befintliga nationalparker, naturreservat, kulturresevat och naturvårdsområden
- Planerade reservat som genomförs 2010-2015 (statliga och kommunala)
- Planerade reservat 2010-2015 där gränserna ännu ej är bestämda, (kommunala)
- Kommungräns
- Sjöar
- Tätorter

2010-01-15

